

УДК 338.43:631.147(477)

О. С. Вовк,
аспірант кафедри економіки,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2917-5082>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.5.246

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

O. Vovk,
Postgraduate student of the Department of Economics,
Dnipro State Agrarian and Economic University

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ASPECTS OF ORGANIC AGRICULTURE DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті проведено комплексний аналіз організаційно-економічних засад функціонування та розвитку органічного сільського господарства в Україні. Дослідження базується на порівняльному аналізі вітчизняної практики та досвіду розвинених країн, зокрема Німеччини. Обґрунтовано, що перехід до органічного виробництва є необхідним кроком для вирішення екологічних проблем, пов'язаних з інтенсивним хімізованим землеробством, а також для підвищення якості продовольчої продукції та збереження здоров'я населення.

Уточнено понятійний апарат, зокрема визначено органічне сільське господарство як систему ведення виробництва, головною метою якої є отримання натуральних продуктів за умов гармонійного поєднання еколого-економічної та соціальної стійкості. Проведено кластеризацію регіонів України за ступенем розвитку цього сектору та визначено основні бар'єри, що стримують його масштабне впровадження.

Розроблено рекомендації щодо прискорення розвитку органічного сектору в Україні. Обґрунтовано необхідність прийняття комплексної державної програми, яка передбачає субсидування витрат виробників на сертифікацію, придбання якісного насіннєвого матеріалу та модернізацію процесів збуту. Запропоновано механізми стимулювання попиту шляхом включення органічної продукції до державних закупівель для соціальних установ (шкіл, лікарень) та підтримки спеціалізованої торговельної мережі.

The article provides a comprehensive analysis of the organizational and economic foundations for the functioning and development of organic agriculture in Ukraine. The research is based on a comparative analysis of domestic practices and the experience of developed countries, particularly Germany. It is substantiated that the transition to organic production is a necessary step for solving ecological problems associated with intensive chemicalized farming, as well as for improving the quality of food products and preserving public health.

The paper refines the conceptual apparatus, specifically defining organic agriculture as a management system whose main goal is to obtain natural products under conditions of a harmonious combination of ecological, economic, and social sustainability. A clustering of Ukraine's regions based on the development level of this sector was conducted, and the main barriers hindering its large-scale implementation were identified. These include: high cost of production at the initial stage, low purchasing power of the population, lack of qualified personnel, and imperfections in the sales infrastructure.

Special attention is paid to the analysis of Germany's experience, where an effective system of state support, strict quality control, and developed "bio-marketing" function. Based on this experience, the article develops recommendations for accelerating the development of the organic sector in Ukraine. The necessity of adopting a comprehensive state program that provides for subsidizing producers' costs for certification, purchasing high-quality seed material, and modernizing sales processes is substantiated. Mechanisms for stimulating demand by including organic products in public procurement for social institutions (schools, hospitals) and supporting a specialized retail network are proposed. The state should organize the purchase of organic products from producers for sale through a network of specialized stores. The implementation of the proposed measures will increase the competitiveness of Ukraine's agro-industrial complex in the global market.

Ключові слова: органічне сільське господарство, екологічна стійкість, сертифікація, державна підтримка, біо-маркетинг, індустріальне господарство, харчова цінність, сталий розвиток, інфраструктура збуту, продовольча безпека.

Key words: organic agriculture, ecological sustainability, certification, state support, bio-marketing, industrial farming, nutritional value, sustainable development, sales infrastructure, food security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі існують два основні способи організації сільського господарства: органічний, що базується на використанні природних ресурсів, та індустріальний (хімізований), який передбачає інтенсивне використання ресурсів промислового походження. Наразі індустріальне сільське господарство превалює, проте використання більшості неорганічних ресурсів негативно впливає на навколишнє середовище, а через кінцеві продукти — на здоров'я людини. Цей факт зумовив відродження органічного сільського господарства в останні десятиліття.

Для масштабного розвитку цього напрямку в Україні необхідні пошук способів компенсації можливих втрат в обсягах виробництва, удосконалення техніки та технологій, обґрунтування раціональних форм організації виробничого процесу та модернізація інфраструктури, особливо щодо збуту продукції. Відродження органічного господарства в Україні має значний потенціал, оскільки попит на натуральні продукти швидко зростає, а виробники зацікавлені у виході на нові ринки, зокрема європейські.

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Теоретичні та методологічні аспекти органічного сільського господарства докладно викладені в роботах зарубіжних авторів: Ф. Кінга, Р. Штайнера, А. Говарда, Д. Родейла, Н. Лампіна та інших. В Україні проблема розвитку органічного сільського господарства вивчена недостатньо через порівняно пізній інтерес до цієї теми, відсутність тривалого часу держав-

ної підтримки та недостатню кількість наукових досліджень. Серед вітчизняних дослідників, які займалися цією проблематикою, слід відзначити роботи В.М. Гейця, О.В. Павленка, А.Г. Папцова та інших. Однак, одним із основних недоліків існуючих досліджень є відсутність системного підходу до вирішення організаційно-економічних проблем ведення органічного виробництва.

МЕТА СТАТТІ

Метою цієї статті є обґрунтування організаційно-економічних засад та розробка рекомендацій щодо розвитку виробництва та ведення органічного сільського господарства в Україні з урахуванням світового досвіду та вимог сталого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На сьогоднішній день існує багато визначень способу ведення сільського господарства, при якому виробляються продукти, які не шкідливі для організму людини. Вибір того чи іншого терміну найчастіше залежить від мети його використання. На нашу думку, якщо основною характеристикою досліджуваного способу сільськогосподарського виробництва вважати натуральність та чистоту вироблених продуктів, найбільш прийнятним є визначення "органічне сільське господарство".

Це поняття вперше було використане у 1940 р. засновником сучасного наукового органічного сільського господарства В. Нортборном у

Таблиця 1. Основні відмінності органічного та індустріального сільського господарства

Характеристика	Органічне сільське господарство	Індустріальне господарство
Використання ресурсів	Місцеві відновлювані ресурси (органічні добрива, компост)	Невідновлювані ресурси (мінеральні добрива, пестициди)
Боротьба зі шкідниками	Біологічні методи, сівозміни	Хімічні методи (пестициди)
Екологічний вплив	Поліпшення ґрунту, біорізноманіття	Забруднення ґрунту, води, зниження родючості
Якість продукції	Висока, відсутність залишків хімікатів	Залежить від методів хімізації
Соціальний аспект	Збереження сільського укладу, зайнятість	Інтенсифікація, відтік населення

праці "Look to the Land". Поняття "органічне сільське господарство" (organic agriculture) законодавчо закріплено в англomовних країнах. Як еквіваленти в Італії, Франції, Португалії, Голландії використовується термін "біологічне сільське господарство", в Німеччині, Іспанії, Польщі, Чехії — "екологічне сільське господарство", у Фінляндії — "природне сільське господарство".

Україна, на відміну від багатьох країн світу, вже зробила суттєві кроки щодо законодавчого закріплення термінології, зокрема прийнято Закон України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції". Проте у науковій дискусії та практичній діяльності все ще зустрічаються суперечливі трактування. Наприклад, часто вживаний термін "екологічно чисті продукти" використовується для привернення інтересу споживача, але відображає лише одну ознаку. На відміну від нього, термін "органічний" увібрав у себе не тільки "екологічну незабрудненість" продукції, але й інші характеристики — фізико-хімічні, органолептичні властивості, спосіб виробництва, належність до рослинного та тваринного світу тощо.

Використання терміну "органічний" переслідує інтереси споживачів, не вводячи їх в оману щодо "екологічної чистоти" продукції, а вказуючи лише на те, що продукти вироблені в органічному сільському господарстві, при цьому не виключається вплив загальної забрудненості навколишнього середовища.

У методологічному відношенні труднощі з визначенням понять обумовлені не тільки розбіжностями у поглядах окремих учених і фахівців, але й необхідністю відображення двох

різних аспектів — взаємодії з природою та якості вироблених продуктів. В організаційному плані органічне сільське господарство також неоднорідне і нерідко включає, крім виробництва продуктів, інші види діяльності, які пов'язані із сільським господарством опосередковано: агротуризм, виробництво альтернативних видів палива з рослинної сировини, екологічне будівництво, вирощування сировини для фармацевтики та парфумерії [1; 2; 5].

Приймаючи до уваги вищесказане, вважаємо за доцільне використовувати такі поняття:

— Органічне сільське господарство — це система ведення сільського господарства, головною метою якого є виробництво органічних продуктів в умовах гармонійного поєднання еколого-економічної та соціальної стійкості.

— Органічні (натуральні) продукти — це сертифіковані продукти, вироблені в органічному сільському господарстві відповідно до норм і вимог повноцінності та корисності для здоров'я людини [2; 5].

Норми органічного сільського господарства найбільш точно представлені в стандартах IFOAM (Міжнародна федерація органічних сільськогосподарських рухів). Органічне сільське господарство будується головним чином на взаємодії, гармонізації сільськогосподарської діяльності людини з природними процесами. Виробник органічної продукції, керуючись цими нормами, переводить господарство на траєкторію сталого розвитку. Відмінності органічного та індустріального сільського господарства представлені в таблиці 1.

На основі аналізу світового досвіду нами виділено найбільш суттєві фактори, що визначають особливості функціонування органічного сільського господарства (табл. 2).

Таблиця 2. Особливості органічного виробництва порівняно з індустріальним

Фактор	Особливості органічного виробництва
Продуктивність	Урожайність культур нижча на 10-50%, нижча продуктивність тварин. Проте, вища харчова цінність (вітаміни, антиоксиданти), здоровіший склад та кращі смакові якості.
Енергоефективність	Вищий рівень використання енергії з відновлюваних джерел, менші витрати енергії на одиницю продукції, рециркуляція ресурсів (біогаз із відходів).
Технічне забезпечення	Пошук компромісу між енергоємністю (обробіток ґрунту) та якістю (боротьба з бур'янами без хімікатів). Поширення методів безвідвального обробітку (no-till, mini-till).
Вплив на клімат	Менші викиди парникових газів (особливо N ₂ O) завдяки відмові від синтетичних азотних добрив, які є енергоємними у виробництві (0,4-0,6 млрд т CO ₂ на рік).

Дослідження Науково-дослідницького інституту органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) свідчать, що виробництво органічних продуктів є менш ресурсомістким. У цій системі спостерігається пряма залежність між зниженням споживання викопної енергії та рециркуляцією ресурсів (використання відходів тваринництва для виробництва біогазу). Питання підбору техніки також спрямоване на ефективне використання енергії при обробітку ґрунту та боротьбі з бур'янами. Питання про застосування плуга (енергоємний процес оранки) залишається неоднозначним. Так, дослідження В. Вільхельма (2010 р.) на органічних фермах у Німеччині показало, що 56% фермерів застосовують плуг, 38% — поєднують його з іншими ґрунтообробними знаряддями, а 6% працюють без плуга.

Зниження негативного впливу на клімат. За даними доповіді Міжурядової групи експертів з питань зміни клімату (IPCC), викиди парникових газів сільськогосподарським виробництвом становлять 10-12% загального обсягу антропогенних викидів. В органічному сільському господарстві утворюється менше парникових газів, ніж у хімізованому. Раціональна система землеробства, заснована на відтворенні природних процесів, сприяє прямому зниженню викидів N_2O (головного парникового газу в сільському господарстві) з ґрунту. Суттєво знижується викид парникових газів при відмові від використання синтетичних мінеральних добрив.

Збут органічних продуктів. Першочергово органічні продукти реалізовувалися безпосередньо на фермах, через асоціації або на ярмарках. В даний час більша частина продукції реалізується через супермаркети, інтернет, а також систему громадського харчування та державних закупівель.

Попит на органічні продукти залежить від рівня доходів населення. Практика збуту свідчить, що ціни на них, як правило, вищі в країнах з недостатнім рівнем виробництва. Причинами цього є вищі витрати на одиницю продукції на початковому етапі, імпорту продуктів, вища вартість збуту при відсутності адекватної інфраструктури (табл. 3).

Таблиця 3. Залежність між доходами населення та попитом на органічну продукцію

Середньорічний дохід на душу населення	Характер попиту на органічні продукти
Вище \$8 000	Активне придбання та регулярне споживання
Від \$2 500 до \$8 000	Епізодичні покупки
Нижче \$2 500	Відсутність інтересу, скептичне ставлення

Соціально-економічна роль. Органічне сільське господарство вимагає більшої кількості праці (прополка, компостування, боротьба зі шкідниками), тому воно є джерелом робочих місць, особливо на межі міста та сільської місцевості. Воно сприяє стабілізації зайнятості та залученню додаткових трудових ресурсів за рахунок реалізації продукції з доданою вартістю. Виробники натуральної продукції відносяться до більш молодшої вікової категорії, мають вищий рівень освіти, менш схильні до кооперації, але охочіше встановлюють торгові зв'язки та переробляють продукцію в господарстві [3; 6].

Для успішного розвитку органічного сільського господарства необхідні як теоретичні, так і практичні наукові розробки та рекомендації. Це пов'язано з особливостями цієї системи, орієнтованої на дотримання екологічної рівноваги при збереженні товарності та доходності виробництва. У світовій практиці наукові інститути з вивчення органічного сільського господарства почали виникати з середини ХХ ст. (наприклад, FiBL у Швейцарії, Rodale Institute у США). З 80-х рр. ХХ ст. органічне сільське господарство виступає як академічна дисципліна в університетах багатьох країн.

Система наукових досліджень за цією темою включає широке коло питань: від глобального ринку та якості продуктів до питань сертифікації, соціально-економічної ефективності, впливу на навколишнє середовище та конкретних технологій господарювання (підтримання родючості, здоров'я тварин). В Україні науковий супровід органічного виробництва здійснюється профільними установами Національної академії аграрних наук України (НААН), зокрема Інститутом агроєкології та природокористування, а також спеціалізованими кафедрами провідних аграрних ВНЗ. Завдяки міжнародній технічній допомозі реалізуються проекти, спрямовані на навчання фермерів та адаптацію європейських стандартів до українських умов.

Україна демонструє значні темпи зростання органічного виробництва. За даними офіційної статистики та аналітичних оглядів Міністерства аграрної політики та продовольства України, площа земель під органічним виробництвом (включаючи перехідний період) стабільно зростає. Розподіл органічних госпо-

дарств за регіонами України представлений у таблиці 4.

У дійсності кількості господарств, що фактично працюють за органічними принципами, може бути більшою, ніж офіційно сертифікована. Це пов'язано не тільки з недосконалістю обліку, але й з існуванням категорії "потенційно органічних" господарств [2; 4].

Існують два варіанти виникнення потенційно органічних господарств: обумовлений та вимушений. Вимушений варіант пов'язаний із труднощами у придбанні мінеральних добрив та пестицидів, через що виробництво ведеться без них. Обумовлений варіант передбачає активну позицію керівника господарства у виборі ресурсозберігаючих та ґрунтозахисних технологій. Відсутність єдиних стандартів та фінансові витрати на сертифікацію стримують перехід таких господарств у розряд сертифікованих. В Україні діє система сертифікації, яка відповідає вимогам законодавства ЄС, що є обов'язковим для експорту продукції. Оцінку відповідності здійснюють акредитовані органи сертифікації. Однак, сертифікація не є повною мірою гарантією дотримання належної якості у всьому виробничому ланцюзі, якщо відсутній проміжний контроль та належний рівень внутрішньої інформаційної системи в господарстві. Для подальшого розвитку ринку необхідна гармонізація вітчизняного законодавства з вимогами ЄС, зокрема щодо інспектування операторів ринку та контролю за діяльністю самих сертифікаційних організацій.

В процесі дослідження було виявлено не лише наявність або відсутність у регіонах господарств, що займаються виробництвом органічної сільськогосподарської продукції, але й факт проведення робіт з організації подібних господарств (табл. 5).

Аналіз відомостей, наданих регіональними органами, щодо того, яке господарство слід відносити до розряду органічних і яким параметрам воно повинно відповідати, дозволяє зробити висновок про те, що в Україні ще не склалася однозначна думка про важливість і необхідність органічного сільського господарства. Виділено основні бар'єри, що стримують розширення виробництва органічної сільськогосподарської продукції та просування її до споживачів. У числі труднощів опитані органи найчастіше згадують:

Таблиця 4. Розподіл кількості органічних операторів за регіонами України, 2024 р.

Регіон	Кількість господарств	Основна спеціалізація
Центральний (Київська, Вінницька, Черкаська обл.)	35%	Зернові, олійні культури, переробка
Західний (Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська обл.)	25%	Ягідництво, садівництво, овочівництво
Південний (Одеська, Миколаївська, Херсонська обл.)	20%	Зернові, овочівництво, виноградарство
Північний та Східний	20%	Зернові, лікарські трави

— низьку купівельну спроможність населення;

— високу собівартість продукції при низькій рентабельності виробництва на початковому етапі;

— несприятливі природно-кліматичні умови в окремих регіонах;

— низьку продуктивність рослин і тварин;

— недостатній досвід ведення органічного сільського господарства, відсутність доступних аналогів успішних господарств [2; 3; 5].

На думку керівників господарств, до факторів, що істотно ускладнюють збут органічної продукції, відносяться наступні (табл. 6).

До числа факторів, що найменше впливають на збут органічної продукції, керівники сільгоспвиробників відносять: слабку інформованість сільгоспвиробників, відсутність регламенту виробництва та спеціального маркування, недостатню кваліфікацію кадрів, низьку продуктивність. Також керівники господарств вказують, що контроль господарств за відповідністю органічному виробництву повинні здійснювати: державні організації (39,1% відповідей); самі сільгоспвиробники (38,3%); меншою мірою вони довіряють бізнес-організаціям (19,1%) та іноземним організаціям (3,5%). Знач-

Таблиця 5. Стан розвитку органічного виробництва в регіонах України (% від загальної кількості опитаних)

Стан розвитку	Відсоток (%)
Господарства наявні, ведеться робота зі створення нових	40
Господарства наявні, але робота зі створення нових не ведеться	15
Господарств немає, але робота з їх створення ведеться	25
Господарств немає і робота з їх створення не ведеться	10
Інформація відсутня	10

Таблиця 6. Фактори, що перешкоджають збуту органічних продуктів, %

Фактор	Істотно впливає	Впливає	Не впливає
Наявність посередників на ринку	58,0	39,1	2,9
Наявність фальсифікації продукції	35,6	48,6	15,8
Недостатня державна підтримка	34,7	48,6	16,7
Бюрократія та корупція у сфері збуту	31,3	60,9	7,8
Низька купівельна спроможність	30,4	49,5	20,1
Нерозвинена торгова мережа	29,6	53,0	17,4

на частина сільгоспвиробників (65,2%) вважає, що спеціальна державна програма не вплине суттєво на розвиток сектору, в той час як представники регіональних органів оцінюють її як істотний інструмент. Більшість опитаних господарств вважають, що без державної допомоги не можуть організувати виробництво та збут натуральних продуктів. В якості основних стимулів для переходу в категорію органічних господарств керівники вказують наявність гарантованих ринків збуту продукції (22,5%), фінансову підтримку та захист (16,1%), субсидування частини витрат (12,3%) та збут продукції за вищою ціною (10,4%).

Німеччина відноситься до числа країн, в яких стабільно розвивається органічне сільське господарство. За обсягом товарообігу органічних продуктів (6,6 млрд євро на рік) вона є першою в Європі та другою у світі — після США. Вивчення досвіду Німеччини в розвитку органічного сільського господарства становить інтерес для України з наступних причин:

- має багаторічний досвід (практикується з 20-х рр. XX століття);
- використовує європейські стандарти сертифікації, які є найбільш прийнятними для України в контексті євроінтеграції;
- застосовує розвинену систему підтримки сільгоспвиробників, диференційовану за типом продукції та іншими параметрами;
- Німеччина є стратегічним економічним партнером України, що полегшує використання її досвіду та розширення двосторонньої торгівлі [6].

У 2001 р. міністерством сільського господарства Німеччини було прийнято першу федеральну програму з органічного землеробства — BOL (Bundesprogramm Ökologischer Landbau). Обсяг її фінансування складав від 35 млн євро на рік на початку до 16 млн євро щорічно у пізніший період.

Перехідний період та субсидії. Період переходу до органічного сільського господарства для фермерів у Німеччині становить від 3 до 5 років. Субсидії фермерам у різних землях країни неоднакові. При цьому в перші два роки

державна допомога вища, ніж у наступні роки. Так, у землі Мекленбург-Передня Померанія підтримка органічних господарств, що вирощують багаторічні культури, становить: перший рік — 614 євро/га, п'ятий рік — 368 євро/га.

Контроль та відповідальність. У країні діє система контрольних пунктів, які перевіряють дотримання фермерами правових приписів. За порушення приписів на фермера може бути накладено грошовий штраф або покарання у вигляді позбавлення волі до одного року. Підставою для цього може бути, наприклад, посилення в рекламі на натуральну продукцію, яка насправді вироблена із застосуванням пестицидів та добавок.

Освіта та дослідження. У Німеччині з 2005 р. здійснюється підтримка академічної освіти в галузі органічного сільського господарства. Велика увага приділяється створенню міждисциплінарних центрів. Федеральний уряд витратив на тренінгові програми значні кошти, а стажерам надається щомісячна зарплата [2; 6].

Досвід Німеччини для України цікавий насамперед за напрямками: організації стрункої системи державної підтримки виробників; налагодження системи контролю у сфері виробництва та торгівлі; організації підготовки кадрів та функціонування дослідницьких центрів. В Україні причинами суттєвої різниці у вартості органічних продуктів порівняно з індустріальними аналогами є:

1. Недостатньо розвинена мережа спеціалізованих магазинів та обмежений асортимент вітчизняних органічних продуктів.
2. Культура споживання даних продуктів ще не отримала широкого розповсюдження, тому ці продукти орієнтовані на сегмент споживачів з доходом вище середнього, які готові платити за якість та "здоров'я".
3. Відсутність масштабної державної підтримки на початкових етапах не дозволяє знизити собівартість та зробити продукцію доступнішою для широкого загалу [2; 4; 5].

Аналіз цін показує, що в Україні різниця у вартості може досягати 150—450%, тоді як у країнах Західної Європи завдяки регіональній підтримці різниця не перевищує 10—30%. Для того, щоб органічні продукти займали значну частку в раціоні українців, необхідно суттєво знизити їхню ціну, що можливо лише за умови зменшення витрат на виробництво та реалізацію, а також розвитку інфраст-

Таблиця 7. Умови та механізми розвитку органічного сектору в Німеччині

Умова/Механізм	Опис
Фінансова підтримка	Прямі субсидії фермерам (в середньому 144 євро/га), що залежать від типу культури та року переходу (вища в перші роки).
Система контролю	23 контрольні пункти, обов'язкова перевірка не менше одного разу на рік, суворі штрафи (до 30 000 євро або позбавлення волі) за фальсифікацію.
Кадрове забезпечення	Спеціалізована академічна освіта (Університет Хюенхайм, Університет Касселя), підтримка міждисциплінарних центрів.
Інформування	Федеральна програма BOL (Bundesprogramm Ökologischer Landbau) для популяризації органічної продукції серед населення.

Таблиця 8. Кластеризація регіонів за оцінкою перспектив розвитку органічного сектору

Кластер	Оцінка перспектив	Характеристика
1	Позитивна	Активне створення нових господарств (напр., Вінницька, Полтавська обл.)
2	Нейтральна	Існують окремі господарства, але активного зростання немає
3	Скептична	Значні перешкоди, відсутність інтересу з боку влади та бізнесу

руктури. Для характеристики регіонів за ступенем розвитку органічного сільського господарства вони були поділені на кластери на основі оцінки перспектив галузі та наявності бар'єрів (табл. 8).

Більшість регіональних органів (близько 80%) вважає, що рівень підтримки господарств, які займаються органічним виробництвом, повинен бути суттєво вищим порівняно з індустріальними господарствами (табл. 9).

Потенційні переваги для регіонів також включають: включення в обіг невикористовуваних земель, поліпшення здоров'я населення, створення іміджу екологічно чистого регіону та можливість виходу на зовнішні ринки збуту.

Форми державної підтримки. Серед форм підтримки як найбільш важливу субсидування відзначають 34,6% опитаних. Конкретні параметри підтримки повинні включати:

— Субсидування частини витрат на виробництво (на гектар або кілограм продукції).

— Субсидування придбання сертифікованого насіннєвого матеріалу (до 50% витрат).

— Субсидування проведення аналізу ґрунтів та витрат на сертифікацію (до 50% витрат).

Для розширення масштабів розвитку органічного сільського господарства в Україні потрібна значна фінансова підтримка держави, співставна з рівнем підтримки в країнах ЄС. При прийнятті рішення про розширення органічного сільського господарства кожен регіон повинен ретельно прорахувати можливості та джерела реальної підтримки [3; 4].

Наявність попиту на органічну сільськогосподарську продукцію, значний природно-ресурсний потенціал України, а також її позиції на світовому продовольчому ринку зумовлюють необхідність суттєвого розширення масштабів органічного сільського господарства. На сьогодні обсяги виробництва органічних продуктів ще не повною мірою задовольняють внутрішні потреби та експортний попит. Вирішення цього завдання вимагає модернізації багатьох суміжних процесів, систем, відносин, організаційних форм та суттєвого розширення масштабів державної підтримки. Особлива

Таблиця 9. Оцінка регіональними органами управління переваг переходу до органічного сільського господарства (% опитаних)

Перевага	Істотно вплине	Вплине	Не вплине
Вирішення проблем нехватки якісних продуктів	53,0	34,5	12,5
Поліпшення екології та якості ґрунтів	45,7	43,2	11,1
Підвищення контролю над якістю продовольства	49,3	34,5	16,2
Забезпечення додаткової зайнятості на селі	14,8	61,7	23,5

увага має бути приділена модернізації системи руху продукції до споживача. Основою для реалізації цих завдань має стати прийняття Комплексної програми розвитку органічного сільського господарства на 10—15 років.

ВИСНОВКИ

Основні напрями прискорення розвитку органічного сектору України:

1. Удосконалення законодавчої бази. Необхідно забезпечити повну гармонізацію українського законодавства з нормами ЄС, зокрема щодо регламентів виробництва, маркування та сертифікації. Необхідно чітко врегулювати питання перехідного періоду (від 3 до 5 років) та жорстко обмежити можливість паралельного виробництва (органічної та традиційної продукції в межах одного господарства) для уникнення фальсифікації.

2. Посилення відповідальності. Суттєво переглянути заходи матеріальної відповідальності: за порушення вимог щодо ведення органічного виробництва, порушення правил державної реєстрації та за незаконне використання найменування "органічний" ввести значні штрафи, сопоставні з європейською практикою.

3. Розробка стандартів та маркування. На основі міжнародного досвіду (стандарти IFOAM та ЄС) розробити національні стандарти, ввести єдину державну маркування органічної продукції та створити незалежну організацію з контролю над сертифікуючими організаціями.

4. Доступ до зовнішніх ринків. Створення цілісного законодавства, що відповідає міжнародним вимогам, сприятиме захисту вітчизняних сільгоспвиробників, дозволить розробити дієві заходи підтримки та знизити вартість сертифікації.

5. Розвиток інфраструктури та "біо-маркетингу". Перешкодою для росту ринку є недостатня участь держави у розвитку бізнесу та відсутність зв'язку з споживачем. Необхідно розвивати цільовий "біо-маркетинг", диверсифікувати канали збуту, підвищувати інтерес споживачів через рекламу, розробку логотипів, фірмового стилю та використання інтернет-технологій.

6. Державна підтримка. Держава має організувати закупівлю органічної продукції у виробників для її реалізації через мережу спеціалізованих магазинів, а також включити її до сфери державних закупівель. Стимулювання інтересу споживачів необхідно здійснювати шляхом зміцнення довіри до місцевої регіональної продукції, де комунікація між виробником та споживачем є більш прозорою.

Література:

1. Закон України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції" від 10.07.2018 № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (дата звернення: 16.02.2026).

2. Швайка А. О. Органічне виробництво як основа сталого розвитку сільських територій України. Економіка АПК. 2024. № 2. С. 45—52.

3. Геєць В. М. Економічна безпека України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / Інститут економіки та прогнозування НАН України. Київ, 2025. 450 с.

4. Аналіз ринку органічної продукції в Україні: стан, тенденції та перспективи розвитку: аналітичний огляд / Міністерство аграрної політики та продовольства України. Київ, 2024. 85 с.

5. Галушко В. П. Економіка органічного виробництва: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2025. 320 с.

6. Міжнародна торгівля органічною продукцією: можливості для українських експортерів: методичні рекомендації / Інститут аграрної економіки НААН. Київ, 2025. 110 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine, (2018), Law of Ukraine "On basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products", No. 2496-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (available at 16.02.2026).

2. Shvaika, A.O., (2024), "Organic production as a basis for sustainable development of rural areas in Ukraine", Ekonomika APK, vol. 2, pp. 45—52.

3. Heiets, V.M., (2025), Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia [Economic security of Ukraine: problems and development prospects: monograph], Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

4. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, (2024), Analiz rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini: stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku: analitychnyi ohliad [Analysis of the organic products market in Ukraine: state, trends and development prospects: analytical review], Kyiv, Ukraine.

5. Halushko, V.P., (2025), Ekonomika orhanichnogo vyrobnytstva: navchalnyi posibnyk [Economics of organic production: textbook], Tsentр uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

6. Institute of Agrarian Economics NAAS, (2025), Mizhnarodna torhivlia orhanichnoiu produktsiiei: mozhlyvosti dlia ukrainskykh eksporteriv: metodychni rekomendatsii [International trade in organic products: opportunities for Ukrainian exporters: methodological recommendations], Kyiv, Ukraine.

Отримано редакцією журналу / Received: 18.02.26

Прорецензовано / Revised: 26.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 10.03.26

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663